

Mosflora van Baden-Württemberg gereed!

Besproken boek: M. Nebel & G. Philippi (Hrsg.), 2005. Die Moose Baden-Württembergs. Band 3: Spezieller Teil (Bryophyta: Sphagnopsida, Marchantiophyta, Anthocerotophyta). Eugen Ulmer, Stuttgart. ISBN 3-8001-3278-8. € 49,90.

In het voorwoord bij het derde en laatste deel van de mosflora van Baden-Württemberg wensen de redacteurs het werk een brede verspreiding toe en spreken de hoop uit dat het de bryologie nieuwe vrienden brengt. Beide opgaven zijn wat Nederland betreft inmiddels gerealiseerd: de drie delen nemen een prominente plaats in op menige mossenplank en fungeren niet alleen als determinatie- en naslagwerk maar ook als bedlectuur.

De behandeling van de veenmossen door A. Hölzer komt vrijwel overeen met die van de Nederlandse soorten door Ad Bouman. *Sphagnum denticulatum* uit 1826 wordt zonder commentaar als synoniem opgenomen onder *S. auriculatum* uit 1857. Waarom *S. inundatum* als soort is opgenomen ondanks "recht vele Probleme" wordt evenmin toegelicht. Het zijn slechts kleine verschillen van inzicht. Uniek binnen de serie is dat alle soorten veenmos met een uitzonderlijk fraaie foto van K. & H. Rasbach staan afgebeeld, soms zelfs meerdere keren of in mengsels (b.v. *S. palustre* samen met *S. centrale*). In grote lijnen komt de mate van zeldzaamheid van de diverse soorten overeen met die in Nederland. Montane soorten als *S. girgensohnii* en *S. quinquefarium* zijn er uiteraard algemener dan bij ons. Een opvallend verschil betreft *S. fimbriatum* die heel verspreid voorkomt en in het Zwarte Woud opvallend schaars is. Onder Ökologie zijn o.a. gegevens of referenties opgenomen over de waterkwaliteit (pH, geleidingsvermogen, basenverzadiging).

Deel 3 is een belangrijke aanvulling op de Nederlandse levermosflora. Het aantal extra soorten is aanzienlijk maar toch nog overzichtelijk in vergelijking met de levermosflora's van de Britse Eilanden (Paton) of Skandinavië (Damsholt). Diverse van de extra soorten zijn bovendien al te vinden in de naburige Ardennen en Eifel. Evenals in de eerder verschenen delen zijn van een selectie van soorten kleurenfoto's opgenomen waarbij niet alleen de wat grotere staan afgebeeld (b.v. zowel mannelijke als vrouwelijke *Pellia endiviifolia* en *P. neesiana*) maar ook ragfijne soorten als *Anastrophyllum minutum*, *Kurzia trichoclados* en *Microlejeunea ulicina*.

Van alle soorten is een verspreidingskaartje opgenomen op basis van het raster van kaartbladen 1:25,000 (Messtischblätter; gridcellen ca. 12 x 11 km groot) op een topografische ondergrond met de belangrijkste rivieren en beken en met hoogtearceringen vanaf 500 en 1000 m. Een kleine frustratie is dat er nauwelijks geologische en klimatologische basisgegevens beschikbaar worden gesteld die de interpretatie van de vaak opvallende verspreidingspatronen kunnen vergemakkelijken. De enige handreiking vormt het 10 pagina's tellende, goeddeels beschrijvende "Das Untersuchungsgebiet" in deel 1. Hieruit zijn de grote kalkgebieden zoals de Schwäbische Alb nog wel te destilleren, maar waarom *Barbilophozia barbata* hier als enige van de zes tandmossen toch voorkomt en wat het Mittlerer Schwarzwald o.a. voor dood-houtmossen zo anders maakt dan het Nord- en Südschwarzwald en het Alpenvorland zo verschillend van het Zwarte Woud, blijven intrigerende vragen. Een apart te publiceren analyse van de verspreidingspatronen (incl. hoogteverdeling) zou een aanzienlijke meerwaarde hebben. De kaartjes geven heel soms aanleiding ook de Nederlandse situatie te waarderen, niet alleen ten aanzien van atlantische soorten als *Fossombronia incurva*, *Pallavicinia lyellii* en *Sphagnum molle* die in Baden-Württemberg ontbreken, maar ook van enkele noordelijk-montane soorten als *Barbilophozia kunzeana* met één recente vondst in deze deelstaat.

Ongekend uitvoerig zijn de standplaatsbeschrijvingen incl. referenties naar literatuur met betrouwbare vegetatieopnamen. Dit maakt de flora alleen al tot een rode-oortjesboek. Waar elders vind je een halve pagina ecologische info over *Pellia neesiana*?! Gegevens over de fertiliteit zijn helaas wat weggestopt onder het kopje Morphologie en niet altijd opgenomen. Literatuurverwijzingen in de delen 1-3 worden in dit laatste deel gedocumenteerd in een 35 pagina's tellende literatuurlijst met veel artikelen die ook voor Nederland relevant zijn maar hier nog onvoldoende bekend zijn.

"Die Moose Baden-Württembergs" is een in vele opzichten bijzondere reeks. Het is erg onverstandig deze 3-delige mosflora niet aan te schaffen.

Rienk-Jan Bijlsma